

FORSKARFÖRBUNDETS REKOMMENDATIONER TILL STÖD FÖR UNIVERSITETSDEMOKRATIN

En rapport om nuläget för universitetens autonomi utarbetades av en utredningsgrupp som undervisnings- och kulturministeriet tillsatt. Rapporten publicerades i mars 2021 och innehöll rekommendationer om utveckling av universitetens verksamhet. Forskarförbundets styrelse ansåg rekommendationerna vara goda och beslöt att också för egen del medverka till implementeringen av dem. Rekommendationerna som förbundet ger här syftar till att precisera och bidra med goda exempel på de områden för vidareutveckling som identifierats i utredningen.

Rekommendationerna har beretts i samverkan med Forskarförbundets alla föreningar, och i arbetet har man utnyttjat de erfarenheter Forskarförbundets representanter har från universitetens styrelser.

Rekommendationerna godkändes av Forskarförbundets styrelse vid dess möte 17.9.2021.

A. Förstärkning av fakulteternas kollegiala förvaltningsorgans roll

Nuläge

Fakulteternas eller de därmed jämförbara enheternas kollegiala förvaltningsorgan har uppgifter som anknyter till exempelvis följande: 1) examensutbildning (inkl. undervisningsplaner, examenskrav, urvalsgrunder för studerande, antal studerande, inrättande och indragning av huvudämnen och examensprogram), 2) rekryteringar, 3) docenturer, 4) bedömning av doktorsavhandlingar, disputationstillstånd, granskare o.d., 5) planering och genomförande av verksamhet och ekonomi, 6) val av dekan, 7) kvalitet och utvecklingsarbete. Fakulteternas kollegiala förvaltningsorgan har mycket varierande uppgifter i olika universitet, och även inom samma förvaltningsområde kan förvaltningsorganen ha mycket olika befogenheter. Det är motiverat att fakulteternas kollegiala förvaltningsorgan har en stark ställning i beslut som gäller fakulteten,

eftersom de har nära kontakt med de frågor som besluts på fakultetsnivå och i dem ingår representanter som valts demokratiskt bland fakultetens personal och studerande.

Våra rekommendationer

1. Universiteten ska regelbundet kontrollera uppgiftsbeskrivningarna för fakulteternas kollegiala förvaltningsorgan och av universitetssamfundets medlemmar samla in förslag till hurudan roll ett väl fungerande förvaltningsorgan borde ha vid det aktuella universitetet.
2. Förvaltningsorganen ska ges åtminstone partiell beslutanderätt i centrala frågor gällande fakultetens vardag, såsom val av dekan och planering av fakultetens verksamhet och ekonomi. Denna beslutanderätt ska entydigt skrivas in i instruktionen för universitetet. Som förebild kan användas till exempel 8 § i Helsingfors universitets instruktion, där fakultetsrådets uppgifter nämns, omfattande bl.a.: *"välja dekan"* (enligt en procedur som beskrivs längre fram i instruktionen) och *"årligen fatta beslut om fakultetens genomförandeplan, operativa målsättningar, fokusområden för utveckling av personalstrukturen och grunderna för budgeten samt följa hur de realiserats med beaktande av fakultetens verksamhetsmål"*. (Ansvaret för beredningen av nämnda dokument vilar på dekanen, likaså upprättar dekanen budgeten enligt beslutade grunder).

B. Bruket av trepartsmodellen i olika faser av beslutsprocessen

Nuläge

Trepartsmodellen används allmänt i universiteten i hela universitetets kollegiala förvaltningsorgan och i förvaltningsorganen på fakultetsnivå. Däremot varierar bruket av en balanserad trepartsmodell, där alla parterna har samma antal medlemmar. När man granskar beredande organ och arbetsgrupper är trepartsprincipen vanligen inte inskriven, och praxis tycks variera stort också inom samma universitet.

Våra rekommendationer

3. För att säkerställa lika representation för universitetssamfundets olika grupper ska den balanserade trepartsmodellen tillämpas åtminstone i alla officiella kollegiala förvaltningsorgan.

I de arbetsgrupper som bereder beslut ska åtminstone trepartsprincipen tillämpas (även om en balanserad trepartsfördelning inte alltid skulle uppnås).

C. Förbättring av valens inklusivitet och transparens

Nuläge

Avgränsningen av grupperna enligt vem som har rösträtt och vem som är valbar för olika organ varierar mellan universiteten. Särskilt stipendieforskarnas situation varierar mycket. Vid en del universitet är de röstberättigade och valbara om de bedriver sin forskning "med universitetets samtycke", i andra åter inte. Ett med tanke på universitetsdemokratins inklusivitet betydande problem är också den osäkra ställning som särskilt företrädare för mellangruppen har i universitetsarbetet. Tidsbegränsade anställningar och stor arbetsbörda kan göra det vanskligt att delta i val och engagera sig i sin roll i det gemensamma beslutsfattandet.

Våra rekommendationer

4. Universitetsdemokratins inklusivitet bör stärkas genom att personer som arbetar på stipendium medtas i grupperna som har röstätt och som valbara för olika organ.

Som förebild kan tjäna till exempel formuleringen i 2 § i Tammerfors universitets valstadga:

"röstberättigad i universitetsvalet är myndig person ... som med universitetets samtycke bedriver stipendieforskning vid universitetet"

5. De medlemmar i universitetssamfundet vars ställning är osäker bör få bättre möjligheter att delta i verksamheten i universitetets demokratiska förvaltningsorgan genom att kontinuiteten garanteras i situationer där den valda personen inte är medlem i universitetssamfundet under förvaltningsorganets hela mandatperiod. Då kan man till exempel gå in för listval i stället för personval och till efterföljare på posten välja den kandidat på listan som fått nästflest röster.
6. Genom att möjliggöra valförbund förbättrar man också universitetsdemokratins transparens, eftersom kandidaterna redan när de ingår eventuella valförbund måste bekänna färg, dvs. göra veterligt hurudan universitetspolitik de tänker bedriva.

Som modell för formuleringar om valförbund kan användas till exempel Östra Finlands universitets valstadga.

D. Förstärkning av samarbetet mellan universitetets kollegiala förvaltningsorgan och styrelsen

Nuläge

Vid universiteten varierar praxis när det gäller samarbetet mellan styrelsen och gemensamma kollegiala förvaltningsorgan (kollegiet / konsistoriet / kommittén för akademiska ärenden). En del av universiteten har samarbetet inskrivet i sin instruktion, en del har det inte men samarbetar ändå regelbundet.

Våra rekommendationer

7. Möten mellan styrelsen och det kollegiala förvaltningsorganet ska skrivas in i instruktionen så att det inte hänger på enskilda aktörer om mötena blir av eller inte.

Som modell kan tjäna exempelvis skrivningen i 2 § i Jyväskylä universitets instruktion:
"Styrelsen sammanträder med universitetskollegiet minst två gånger om året".

8. Styrelseordföranden och ordföranden för det kollegiala förvaltningsorganet kan med fördel mötas regelbundet och diskutera beslutsärenden som är under beredning inom respektive förvaltningsorgan.
9. Styrelseordföranden bör ha närvaro- och yttranderätt vid det kollegiala förvaltningsorganets sammanträden och vice versa. För rätten bör dock avtalas klara regler, så att förvaltningsorganen kan arbeta också utan närvaro av det andra organets företrädare.
10. Förvaltningsorganen kan lämpligen ordna inofficiella möten för att lägga grunden till samarbetet.

E. Förstärkning av förvaltningsprocessernas hållbarhet och öppenhet

Nuläge

När det gäller förvaltningsprocessernas hållbarhet och öppenhet i universiteten verkar det finnas en del att justera här och där: de interna instruktionerna innehåller bestämmelser som inte följs i praktiken, i instruktionerna hänvisas till anvisningar som inte ens existerar eller i vardagslag agerar man på varierande sätt utan nedskrivna processer. När rutinerna nedtecknas förbättras processernas transparens och det blir möjligt för hela universitetssamfundet att bedöma hur väl de fungerar.

Våra rekommendationer

11. Universiteten bör regelbundet gå igenom sina instruktioner och säkerställa att i dem hänvisas bara till existerande anvisningar.

12. Principerna för hur arbetsgrupper sätts ihop ska finnas nedtecknade och vara fritt tillgängliga.

13. När nya medlemmar söks till styrelsen ska universitetssamfundets alla medlemmar beredas möjlighet att göra direkta framställningar.